

Włodzimierz Kamiński

Rok 2004 – Rokiem Władysława Grabskiego

Władysław Grabski
1974–1928

Na wniosek i z inicjatywy Senatu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego rok 2004 został przez Sejm RP uznany i ogłoszony „Rokiem Władysława Grabskiego”. W tym roku bowiem przypadła osiemdziesiąta rocznica:

- Jego słynnej reformy walutowej, zdławienia hiperinflacji przez zrównoważenie budżetu i zastąpienie zdeprecjonowanej marki polskiej nową jednostką monetarną złotym;
- utworzenia przez Władysława Grabskiego Banku Polskiego opartego na kapitale zakładowym złożonym głównie przez społeczeństwo.

Warto więc z tej okazji przypomnieć Wielką Osobowość tego Patrioty Polaka i główne Jego osiągnięcia zarówno w dziedzinie polityki, finansów i gospodarki, a także i nauki, zwłaszcza ekonomii rolnictwa i socjologii wsi.

Władysława Grabskiego najlepiej charakteryzują Jego własne słowa, zawarte w napisanej przezeń w 1935 roku „Idei Polski” [1]:

„Idea Polski taka, jaką chcemy ją mieć w przyszłości, musi się stać naczelnym zagadnieniem naszego bytu politycznego.

Jeżeli Polski, jako pewnego ideału nie będziemy mieli ciągle w sobie, jeżeli wizja jej lepszej i większej przyszłości nie będzie nas zespalala, to i losy naszego państwa nie będą bezpieczne.

Rządzić krajem bez idei jest to kopać grób pod sobą i pod Polską.

Ucieka nam sprzed oczu Polska, jako całość. Trzeba ją widzieć oczami własnej duszy, bo to nasza rzecz, nasz byt. Więc kujmy go naszą własną pracą przede wszystkim” [1].

Słowa te również dziś, po blisko 70 latach, nadal są w pełni aktualne, co więcej, stały się jeszcze bardziej istotne i trafne.

Curriculum vitae

Władysław Grabski urodził się 7 lipca 1874 roku w Borowie koło Łowicza. Wyższe studia odbył w latach 1892–1895 w Paryżu w Ecole des Sciences Politiques, a także studiował historię na Sorbonie, a potem rolnictwo na Uniwersytecie w Halle (Niemcy). Władysław Grabski związał się z ruchem niepodległościowym w byłym Królestwie Polskim (zaborze rosyjskim); w 1904 roku był współzałożycielem nielegalnego Związku Pracy Narodowo-Politycznej, a od 1905 roku członkiem Ligi Narodowej.

Wówczas był przez kilka miesięcy więziony przez policję carską na Pawiaku.

Po wydarzeniach 1905 roku był kolejno, trzykrotnie wybierany do Dumy Państwowej w Petersburgu (1905–1912). Potem wrócił na 3 lata do Warszawy (1912–1914), lecz w wyniku I wojny światowej znów, w 1915 roku, znalazł się w Rosji, gdzie do 1918 roku kierował Centralnym Komitetem Obywatelskim, wspomagającym bez mała milionową rzeszę wygnańców i uchodźców Polaków, których zawierucha wojenna zagnała do Rosji. Gdy w kwietniu 1918 roku wrócił do Polski, został – tym razem przez Niemców – aresztowany za postawę antyniemiecką i osadzony na kilka miesięcy, do dnia 27 października 1918 r. w twierdzy w Modlinie.

W 1919 roku został ministrem skarbu, którą to funkcję pełnił 6-krotnie, w różnych gabinetach.

Z inicjatywy Ignacego Paderewskiego był, jako delegat od spraw ekonomicznych i finansowych, członkiem Polskiej Delegacji na Konferencję Pokojową w Paryżu, zakończoną podpisaniem Traktatu Wersalskiego.

W lecie 1920 roku po raz pierwszy objął – na krótko – stanowisko Premiera Rządu RP i kierował gabinetem kontrolowanym przez Radę Obrony Państwa.

Ponownie został premierem, a jednocześnie ministrem skarbu w dniu 20 grudnia 1923 roku. W tym czasie podjął wiele ważnych działań politycznych i gospodarczych, m.in. opracował i przedstawił swój wielki program antyinflacyjny, przeprowadził re-

formę walutową i założył Bank Polski. Pełnił funkcje premiera i ministra skarbu przez 2 lata, tj. do czasu złożenia dymisji (13 listopada 1925 roku).

Ostatnie 13 lat swego pracowitego życia (tj. okres 1925–1938) poświęcił Prof. Władysław Grabski pracy naukowej i osiągnął w niej wybitne i znaczące rezultaty. W Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego piastował urząd rektora w latach 1926–1928. Był w tej uczelni kierownikiem Zakładu Polityki Ekonomicznej, a także zorganizował Instytut Socjologii Wsi.

Zmarł w Warszawie, dnia 1 marca 1938 roku.

Polityka

Do pracy w dziedzinie polityki był Władysław Grabski bardzo dobrze przygotowany, m.in. odbył studia w zakresie nauk politycznych w Paryżu, przed I wojną światową czynnie uczestniczył w tajnym ruchu polityczno-niepodległościowym w zaborze rosyjskim, był też przez 6 lat posłem do Rosyjskiej Dumy Państwowej w Petersburgu. Miał więc ogromne doświadczenie polityczne.

Nic więc dziwnego, że w pierwszych, tak dramatycznie trudnych i skomplikowanych latach Wolnej Polski odegrał bardzo ważną rolę polityczną, która, zwłaszcza w czasie pełnienia przezeń funkcji Premiera Rządu RP (1923–1925) postawiła Go wobec ogromnych, dzisiaj wprost niewyobrażalnych zadań, związanych z najwyższą odpowiedzialnością za losy Państwa Polskiego.

Wśród niektórych, wybranych z najważniejszych, dziedzin politycznej i państwowej działalności Władysława Grabskiego można wymienić m.in.:

- uczestnictwo w składzie Polskiej Delegacji na Konferencję Pokojową w Paryżu,
- trudny proces scalania Polski porobiorowej w jeden spójny organizm polityczny,
- budowanie od podstaw aparatu administracji państwowej,
- walkę o umocnienie międzynarodowej pozycji Polski,
- doprowadzenie do zawarcia konkordatu ze Stolicą Apostolską,
- przygotowanie uchwalonych przez Sejm ustaw normujących prawa mniejszości narodowych,
- opracowanie (mającego również ważne znaczenie polityczne) projektu reformy rolnej i in.

Władysław Grabski był Wielkim Patriotą – Polakiem. W swym „Wyznaniu wiary” napisał m.in.:

„Najwyższym dobrem naszym jest nasza państwowość, którą musimy postawić na wysokim poziomie i zabezpieczyć jej całkowitą niezależność. Dla dobra tej naszej państwowości musimy dawać wszystko, co tylko jest w naszej mocy” [2].

Finanse i gospodarka

Główne zarysy działalności Władysława Grabskiego w dziedzinie finansów i gospodarki, zwłaszcza jako 6-krotnego ministra skarbu, są na ogół dość powszechnie znane.

Podstawowe efekty tych działań dotyczyły głównie lat 1923–1925, gdy Władysław Grabski był Ministrem Skarbu, a jednocześnie Premierem.

Warunki organizacyjne dla sprawnego i skutecznego kierowania m.in. finansami i gospodarką były wówczas bardzo trudne [3].

Kraj dopiero wydobywał się z trudem z ogromnych zniszczeń wojennych, a galopująca hiperinflacja czyniła niewyobrażalne straty w całej gospodarce narodowej.

Władysław Grabski musiał też stawić czoło kryzysowi w górnictwie i hutnictwie, spadkowi produkcji przemysłowej, masowemu bezrobociu, rozszerzającym się strajkom, a trudności gospodarcze dodatkowo pogłębił jeszcze ogromny nieurodzaj w rolnictwie w 1924 roku (gdy np. zbiory żyta spadły o ok. 1/3, a pszenicy o blisko 1/2).

Wydatki budżetowe były tylko w 1/3 pokrywane z dochodów, a w 2/3 przez wzrost emisji pieniądza (bez pokrycia).

W tych warunkach Władysław Grabski

- przedstawił Sejmowi swój wielki antyinflacyjny program,
- dokonał reformy walutowej, poprzez zrównoważenie budżetu zdławił hiperinflację i zastąpił zdeprecjonowaną markę polską nową jednostką monetarną złotym,
- doprowadził do utworzenia Banku Polskiego opartego na kapitale zakładowym złożonym głównie przez społeczeństwo,
- przygotował projekt reformy rolnej (uchwalonej ustawą sejmową w grudniu 1925 roku, tj. w 1 miesiąc po dymisji Władysława Grabskiego).

Władysław Grabski poprzez swoje zasadnicze, odważne i dalekosiężne reformy (mimo iż w końcu 1925 roku załamały się i stały się główną przyczyną Jego dymisji) stworzył podstawy nowoczesnego systemu bankowego Polski, niezbędnego do prawidłowego istnienia i rozwoju społeczno-gospodarczego.

Nauka i dydaktyka

Władysław Grabski był wybitnym naukowcem w dziedzinie polityki ekonomicznej (w tym agrarnej) oraz socjologii [6].

W ciągu ponad 40 lat opublikował 200 prac naukowych, nie tylko w języku polskim, lecz również m.in. czeskim, francuskim, rosyjskim i serbsko-chorwackim.

Nawet internowany w 1918 roku przez Niemców, w więzieniu w Modlinie, napisał pracę pt. „Cele i zadania polityki agrarnej w Polsce” oraz opracował cykl wykładów z tego zakresu zatytułowany „Społeczne gospodarstwo agrarne w Polsce”.

W 1923 roku został mianowany profesorem polityki ekonomicznej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, lecz otrzymaną wówczas katedrę mógł – z powodu pracy politycznej – faktycznie objąć dopiero w 1925 roku. W latach 1926–1928 był Rektorem SGGW. Jako naukowiec i pedagog pracował w tej uczelni aż do końca życia.

W październiku 1927 roku, w swym inauguracyjnym przemówieniu rektorskim, poświęconym reformie agronomii społecznej, silnie akcentował potrzebę zasadniczej poprawy poziomu edukacyjnego ludności wiejskiej, uważając, że nie można unowocześnić polskiej wsi dotąd, dokąd nie zostanie rozwiązany problem oświaty wiejskiej [8].

W 1936 roku założył w SGGW Instytut Socjologii Wsi i rozpoczął publikowanie „Roczników Socjologii Wsi” – wydawnictwa tego Instytutu, przy którym z własnych funduszy utworzył bogatą bibliotekę.

Wielkość Władysława Grabskiego, jako naukowca, polega m.in. na tym, że obok dominującego wówczas, w latach międzywojennych, kierunku przyrodniczego w naukach rolniczych, uparcie i ze znakomitym uzasadnieniem, domagał się – w odniesieniu do wsi – właściwego miejsca i równouprawnienia dla problematyki zarówno ekonomicznej, jak i społecznej.

Natomiast jego praca pedagogiczna, której w znacznym stopniu poświęcił swe ostatnie lata, stała się „syntezą jego tak bujnej i twórczej działalności, syntezą jego życia. ... Jego praca pedagogiczna to nie tylko nauczanie, ale pełnia oddziaływania na umysł i duszę ucznia, pełnia wychowania” [8].

Od uczniów swych, których zawsze traktował bezpośrednio i podmiotowo, wymagał przede wszystkim samodzielności oraz uczciwości naukowej w dążeniu do prawdy.

Konferencja naukowa „Władysław Grabski jako uczony i mąż stanu”(25 czerwca 2004 r, SGGW, Warszawa)

Konferencja ta, zorganizowana przez Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego we współpracy z Polskim Towarzystwem Ekonomicznym, Polskim Towarzystwem Historycznym, Polskim Towarzystwem Socjologicznym i Głównym Urzędem Statystycznym, była jednym z głównych wydarzeń przewidzianych w programie obchodów roku 2004 jako roku Władysława Grabskiego¹. Odbyła się w Pałacyku Rektorskim SGGW z udziałem kilkudziesięciu uczestników.

---

¹ Niezależnie od ww. konferencji z okazji Roku Władysława Grabskiego ukazało się wiele związanych z tym publikacji [np. 2, 5, 7].

Warto też dodać, że staraniem Ogólnopolskiego oraz Powiatowego (Łowickiego) Komitetu Obchodów Roku Władysława Grabskiego odbyła się 7 lipca 2004 roku (tj. w 130 rocznicę urodzin) uroczystość odsłonięcia pomnika Władysława Grabskiego w Jego miejscu urodzenia, w Borowie koło Łowicza.

W części wprowadzającej wystąpili:

- członkowie Komitetu Honorowego Obchodów Roku Władysława Grabskiego oraz Goście Honorowi,
- prezesi/przedstawiciele władz PTE, PTH, PTS i GUS.

Następnie prof. dr hab. Maciej Władysław Grabski, Prezes Fundacji Nauki Polskiej, wnuk Władysława Grabskiego, podzielił się z uczestnikami konferencji wzruszającymi, osobistymi „Wspomnieniami wnuka”.

Konferencję zorganizowano w formie 2 paneli, w czasie których wybitni znawcy problematyki i dorobku naukowego Władysława Grabskiego przedstawili do dyskusji 10 referatów naukowych.

Panel I dotyczył „Nauk społecznych i rozwoju społeczności wiejskich dawniej i dziś”. Omówiono:

- miejsce Władysława Grabskiego w humanistyce polskiej,
- osiągnięcia Władysława Grabskiego jako polityka i męża stanu,
- proces restrukturyzacji agrarnej w świetle badań Władysława Grabskiego.

Panel II był poświęcony „Aktualności koncepcji socjologii wsi Władysława Grabskiego i nawiązywaniu zerwanych więzi z przeszłością”. Przedstawiono i przedyskutowano następujące tematy:

- historyczne uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego wsi polskiej według Władysława Grabskiego,
- co powiedziałby dziś W. Grabski o polskiej wsi?
- charakterystyka i aktualność monografii socjologicznej W. Grabskiego,
- rok 1936 – ważna data w dziejach socjologii polskiej,
- specyfika zainteresowania wsią W. Grabskiego i aktualność jego podejścia,
- Roczniki Socjologii Wsi przed wojną i po wojnie,
- socjologia wsi W. Grabskiego w świetle „Chłopa polskiego w Europie i Ameryce” W.I. Thomasa i F. Znanieckiego.

Niezależnie od dotychczas opublikowanych materiałów konferencyjnych [6, 7] SGGW przygotowuje do druku pełną dokumentację ww. konferencji naukowej (wraz z dyskusją) [9].

Zakończenie

Władysław Grabski był przez Jemu współczesnych bardzo różnie, wręcz kontrowersyjnie oceniany; z jednej strony podkreślano, że w ostatniej chwili uratował Polskę od niemal nieuchronnie grożącej katastrofy i od runięcia w przepaść, a z drugiej strony zwalczano Go w bezpardonowy sposób i wypowiadano o Nim opinie wypełnione wręcz nienawiścią.

Wrogowie i przeciwnicy o poglądach antypaństwowych, ślepych i nieopatrznych, te „ponure widma wypełzające zza kątów naszej przeszłości” [2] niszczyli dzieło

Władysława Grabskiego, bo uznawali jego wielkość. Tę wielkość Władysława Grabskiego doceniła historia, a jego zaciekle przeciwników przykryła całunem zapomnienia. Dziś z ogromnym szacunkiem wspominamy Władysława Grabskiego, Jego Osobowość i Dzieło, a zwłaszcza Jego pracę dla Polski, którą stawiał ponad wszystko. Zachowajmy więc w umysłach i sercach, zapamiętajmy i realizujmy następujący nadal aktualny Jego tekst – przesłanie:

„Sytuacja naszego kraju jest trudna. Mamy wiele zadań do spełnienia pierwszorzędnych, a bieg dziejów może nam nie dać dużo wolnego na to czasu.

Musimy natężyć siły i energię naszego ducha i charakteru, by sprostać chwili dziejowej ...

Wiele mamy wszyscy braków i wad. Ale póki u wszystkich jest wiele chęci do pracy dla dobra naszej wspólnej sprawy ojczystej, póty nie ma tak złych koniunktur i warunków, nie ma tak wielkich kryzysów i depresji i tak trudnych i głębokich kolizji, z których byśmy własnymi siłami nie mogli się wydobyć” [2].

Literatura

-
- [1] Grabski W. 1935. Idea Polski, III wyd. 1998, NBP, Warszawa.
  - [2] Grabski W. 2003. Dwa lata pracy u podstaw państwowości naszej (1924–1925), opr. Drozdowski M.M., Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania, Rzeszów.
  - [3] Drozdowski M.M. (wybór, wstęp i opracowanie) 1994. Reformy Władysława Grabskiego – Dokonania i koszty w opiniach współczesnych, NBP i Instytut Historii PAN, Omnia, Warszawa.
  - [4] Drozdowski M.M. 2002. Władysław Grabski, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania i Instytut Historii PAN, Rzeszów.
  - [5] Kamiński W. 2003. Władysław Grabski (1874–1938) – Człowiek i Dzieło. W: Materiały z seminarium w Warszawskiej Wyższej Szkole Ekonomicznej 1 marca 2003 r., zorganizowanego w 65 rocznicę śmierci Władysława Grabskiego, WWSE, Warszawa.
  - [6] Przychodzeń Z. 1989. Wokół postaci Władysława Grabskiego, Materiały z sesji naukowej poświęconej życiu i działalności Władysława Grabskiego, SGGW, Warszawa.
  - [7] Przychodzeń Z. 2004. Władysław Grabski – jego życie, praca społeczna, polityczna i naukowa. W: Z kart historii wsi i postępu w rolnictwie, tom III, Wyd. SGGW, Warszawa.
  - [8] Strzeszewski Cz. 1958. Władysław Grabski, profesor zwyczajny polityki ekonomicznej w latach 1923–1938. W: Księga Pamiątkowa Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego (1906–1956), Warszawa.
  - [9] „Władysław Grabski jako uczonec i mąż stanu”. Materiały z konferencji 25 czerwca 2004 roku, Warszawa, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego we współpracy z Polskim Towarzystwem Ekonomicznym, Polskim Towarzystwem Historycznym, Polskim Towarzystwem Socjologicznym i Głównym Urzędem Statystycznym (w przygotowaniu do druku).